

Paradigmaattinen esimerkkisovellus

Alkuperäisen kokonaisvaltaisen kylmän kosteuden analogia: *Sumu*

Seisovasta kaaoksesta, sumeasta hämäryydestä, hahmottomista pyörteistä ...

1. Alussa, ennen hahmotusta ... ennen rakenteita, käsitteitä ... ennen edes *aikaa* ... on *sumu*: ei *tyhjä taulu*, vaan täynnä merkityksen pisaroita, kokonaisvaltaista kosteutta, epämääräistä olemassaolon tunnetta, lupausta mahdollisuudesta hallita haamut ... siellä täällä ymmärryksen kipinöitä, kuin valoja sumussa ... ja *usko*: näkymä sumun läpi on löydettävissä, jonkinlainen *malli* ... ja *aavistus*: jonkinlainen tuulen puhallus, *liike*, voi hajottaa sumun, näyttää vapausasteen suunnan kaaoksen läpi ... ja liikkeeseen, *eloon*, mieli saadaan synnyttämällä *oivalluksen elämys*
2. Analogioiden merkitys on konstruktivistinen mielen suuntaaminen: ne käynnistävät ajattelun, sieppaavat vauhtiin valmiisiin dynaamisiin mielikuviin
3. Myös "paradigmaattinen esimerkki" on tieteen tekemisen tavalle ominainen ajattelun suuntaaja: millaisia asioita tutkitaan ja millaisin lähestymistavoin ... vitaalitieteelle on tyypillistä (öhöm!) kaikkien rajojen ylittäminen, oleminen "evoluution avantgardessa" – laajimman laajentaminen, ymmärryksen reunan vieminen pidemmälle ... muutoksen muutoksen ullottaminen syntyy saakka, saaminen henki virtaamaan ... jolloin oivallukset voivat alkaa täyttää tyhjää tilavuutta merkitysmassalla. -- Tässä esimerkissä laajentaminen tapahtuu *syventämällä*: kuten *kvanttimaailmassa* kööpenhaminalaisen tulkinnan satunnaisen maailman takana on (ilmeisesti, toivottavasti!) bohmilainen piilomuuttujataso ja edelleen mahdollisuus "rationaaliseen empirismiin" ... tämän päällä *lumihiutaleiden* muodostumisen taustalla triviaaliselitysten sijaan ovat "neokyberneettiset orbitaaliantennit", voimien kaukovaikutuksen kanavat ... niin myös ylimmällä tasolla, *yhteiskunnassa*, löytyy "ihmisenmittainen" kompleksisuuden alirakenne

Teorian yhteenveto: *ihmisen systeeminen malli*

- Vitaalitieteen lippulaivahaasteena on laajin mahdollinen systeemi, kollektiivinen "kaikkien mielten malli" ... *muistot ja toiveet yli ajan*
- Hajautetut "ihmisanturit" toteuttavat kytkennän todellisuuteen ja erilaisiin elämiin: työkaluna nyt *interobjektiivinen merkitysenergia*
- **Visio:** "*virtauksen*" *maksimointi "koski oikaisemalla"* – tavoitteena suoraviivainen näkymä läpi fraktaalitasojen yksilöstä yhteiskuntaan
- "Vitaaliempiristinen" historiallinen evidenssi *antiikin kreikkalaiset:* hämmästyttävän luovuuden, uusiutumiskyvyn pohjana *demokratia*
- Evolutiivinen laadullinen kehittyminen: kasvaminen, jäykistyminen, rakenteistuminen, abstrahoituminen ... *edustuksellinen demokratia*
- Merkitysenergian virtauksen inkarnoitumana *puolueet* kanavoivat energian/tahdon/vallan voimaviivat – *emergentti mitattava tosiasia*

Lähtökohtana "*elementaariset kulttuurianalogiat*": *Vesi, Tuli sekä Maa, Ilma*

1. Tavoitteena yleistetty "*systeeminen malli systeemisestä mallista*" ... myös ylemmän tason *visiona Frommin "ihminen muuttuu", Herakleitoksen "kaikki virtaa"* – *virtauksella ei ole pysyvää uomaa, kiinteitä rajoitteita ... kokonaisuutta pitävät koossa holistiset voimat: dynamiikka merkitsee että aika tulee mukaan malliin ... voimien kannattelu joka puolelta tarkoittaa itsesäätymistä ... "systeeminen ihminen" on vuorovaikutuksien sulkeuma, takaisinkytkentöjen yhdistelmä ... mallittuvuuden edistämiseksi parametrit minimoidaan ... ja parametririippumattomuuteen äärettömässä rakenteessa päästään olettamalla fraktaalisuus ... "ihmisennäköisyys"*

Fraktaalijattelu on lähestymistapa murtaa n :nnen kertaluvun kybernetiikan monimutkaisuus, "ääretön laskeutuminen": emergentin organisoitumisen tasoja myös *solu/kudos*, ja "*jumaluus/olympos*" ... aikatasot limitetään rinnastamalla nopeat (signaalit) ja hitaat (parametrit), muuttujat ja "muuttumattomat" ... näiden vuorottelusta seuraa lopulta *lineaarimalli*, näkymän vähittäinen oikaistuminen

2. Rationalismin lisäksi empirismiä, erityisesti *ajassa koeteltua*: mitä vanhempaa havaintodataa, muistiin kertynyt evidenssi sitä vakiintuneempaa, "todempaa"

3. Kreikkalainen kokonaisvaltainen kehys (laadulliseen) vitaaliäjatteluun, muutoksen luonteen hahmottamiseen: jos "*kuva kertoo rakenteesta enemmän kuin tuhat sanaa*", analogia kertoo dynamiikasta enemmän kuin tuhat kuvaa – *yhdellä sanalla* ... tuli on ajava voima, työntävä kuumuus tai vetävä valo; vesi on kaikkialla ympäröivä yhteisö, joka määrää yksilölle hitauden ja "viskoosit vapaudet"; maa (jäähmettynyt pohja) ja ilma (pyörteilevä höyry) ovat "biosfäärin" reunat, joiden "systeemisten kuolemien" (jäähähtäminen vs. hulluus) välissä elämä toteutuu

Ymmärrys 1: ”ajallinen pintarakenne”

- Puolueiden piirteiden perinteinen monimuuttuja-analyysi (PCA) ... numeerinen lähestymistapa toimii kompleksisten ilmiöiden mallina
- Staattisen todellisuuden sijaan lähtökohtana systeemisesti säätyneet holististen voimien attraktori, *neokyberneettisen tasapainon oletus*
- Kriteerinä energian maksimaalinen välitys: emergoituu suurimpien variaatiosuuntien, energiavirtojen vapausasteiden monimuotoisuus
- *Amerikkalainen kaksipuoluejärjestelmä* ohjautuu tehokkaasti ilman viivettä maksimimerkitysten suuntaan – *historiattomasti tempoillen*
- Suomalaisessakin politiikassa 2000-luvulla se ”uusi normaali” PS:n ja Vihreiden välillä ... ”vihapuhe” kertoo *läikkävästä energiasta* (?)
- Hetkellisen lisäksi *muisti*, pääkomponentteja vastaavat ”poliittiset ekolokerot”: jopa ”roskameemit” tarpeen muutostilanteissa (*nyt!?*)

Suomalaisen mielenmaiseman monimuotoisen tasapainon analogia: *Metsä*

1. Kvantitatiivinen datapohjainen ensimmäinen ”tilastollis-systeeminen” mallituskokeilu näyttää olevan yllättävänkin onnistunut: klassinen työkalu monimuuttujaiselle datalle, pääkomponenttianalyysi PCA, paljastaa ”semioottisia jälkiä” ... korrelaatorakenteet ansaitsevat lisää pohdintaa, jäljitystä ...

*Miten datan malli eroaa miel(t)en mallista? – Heti synnyssä tulkintoja, tulta: tavoitteena tietämisen seikkailu ... tutkimus on kokeilua Insinööri-Ilmarisen pajassa, jossa taotaan yhteen havaintonäytteiden jonoja ... kiinnostavia ovat batesonilaiset erot mutta erityisesti muuttuminen, muutosten muutokset, derivaattamuotoisten muuttujien erotukset ... näiden korrelointi tuo pajaan lisäarvoa: inspiroivan itselämpenevän ahjon! -- Jos nimittäin muutossuure kerrotaan itsellään, sisätulolla on energian tulkinta ... kyky muuttaa maailmaa, ”skalaarinen merkitys”, evoluution mahdollistaja ... ja eri muuttujien korrelointi on tällöin *dialektinen voima**

2. ”Seuraa rahaa” muotoon *seuraa energiaa* ... energiavirtaa pumppaa dialektiikka, vaihtelu vaihtoehtojen välillä, variaatorakenteen pääkomponenttien määräämien vapausasteiden suuntaan ... vaihtoehdot rakenteistavat todellisuuden, virittäen akselin näiden välille, suoristaen näkymän kaaoksen läpi ... neokyberneettinen malli kytkee pääkomponentit takaisin itselleen, voimien koossapitämäksi systeemiksi

Dialektiikka on ikaikainen mallituksen periaate ... ylimmällä tasolla, kuhnilaisessa tieteenfilosofiassa, on teesi ja antiteesi ... yhteiskunnassa ääripäitä ovat populistiset ”vaistopuolueet”, näiden herkkyyks heikoille signaaleille ja ”tuulen haistelu”

3. Keskipitkän aikavälin tasapaino: elämien hajautunut sovittuminen ja kukoistus

Ymmärrys 2: "taajuuden syvärakenne"

- *Kauneus yksityiskohdissa*, datan esikäsittelyssä: "kohina" pilkotaan, hyödynnetään vasta dynaamisen *kaistanpäästösuodatuksen* jälkeen
- Lokeroiden lisäksi kaistat: hajautetut merkitysten kypsytyssammiot toisistaan riippumattomia (eri taajuudet keskenään *ortogonaalisia*)
- Ajan kertyessä vääjäämätön kehitys: "punasiirtymä" kohti pidempiä syklejä, matalampaa taajuutta, jäykistymistä – *systemin kuolemaa?*
- 1900-luvulla se "vanha normaali" oli kommunismin ja kapitalismin välinen dialektiikka, Suomessa tämän laimentumana yhä SDP ja Kok
- 1800-luvulla "vanhempi normaali" oli kansallisaatteen virittämä – dynamiikan kadottaneina relikteinä siilipuolustuksessa Kesk ja RKP
- *Dualismi*: järjestelmän optimoituessa virtaus erkaantuu rakenteesta – elämä pakenee kuorista: *kivet ovat kuivilla mutta koski raivattuna*

Kahden evoluution vaihtoehdon, "lämpötilan" ja "paineen", analogia: *Meri*

1. Lineaariset mallit johtavat eksponentiaaliin signaaleihin ja jatkuvaan kasvuun, "taloustieteilijän ajatteluun" ... kuitenkin kompleksiarvoiset lineaarimallit johtavat *sykleihin*, "itämaiseen aikaan" ... pidemmässä katsannossa räjähdysten jälkeen seuraa aina palautuminen, kauempaa katsottuna *värähtely* ... toisaalta seuraus on vääjäämätön evoluutio, "punasiirtymä", ajan kertyessä, merkityksen kasautuessa ... uusien kaistojen auetessa, yhä pidempien jaksonaikojen mahdollistuessa ... toisaalta taas tilanne laajenee laadullisesti: uudenlainen rakenteistuminen seuraa taajuuksien ortogonaalisuudesta ... ja uudenlaiset vuorovaikutuksen visiot avautuvat: esimerkiksi systeemien välinen "impedanssi", ja kaukovaikutukset "morfisten kenttien" välillä ... oivallus aikenee radioaaltojen kaikkiallisuuden analogian kautta

2. "Evoluutiota" on myös demokratian "rämettyminen", vääränlainen optimoituminen, ja "dualisoituminen": uomarakenteen ja energiavirtauksen erottuminen toisistaan ... "churchilliläinen kritiikki" johtaa meritokratiaan, asiantuntijavaltaan ... mutta koska halutunkaltaisia "asiantuntijoita" saa aina rahalla, arvot muuttuvat hinnoiksi ... äärimmillään yhteiskunta muuttuu plutokratiaksi, rahavallaksi ... ja edelleen kleptokratiaksi, jossa raha kiertää läpitunkemattomissa verkostoissa ... mutta myös suomalainen "luottamuksen yhteiskunta" soistuu ... hyväveli-verkostossa lahjat muuttuvat vähitellen lahjuksiksi ... kun taas (raha)virtaus jossakin näkymättömissä yhdensuuntaistuu ... ja näkyvä valta totalitarisoituu

3. Yhä kumuloituvan energian ilmenemismuotoja esimerkiksi zuckerbergiläinen somesuodattimiin ohjelmoitu kuplautuminen, "kiehumisen dystopia", tai toisaalta orwellilainen jäykistyminen, "jäätymisen dystopia" ... *pitäisi pysytellä välissä*

Ymmärrys 3: "dualismin eheytyminen"

- Herkistyminen, adaptiivisen säädön robustisuuden katoaminen – räjähtäminen, panspermia, pisarat ja kipinät: *laadullinen evoluutio*
- Tavoitteena "valaistuminen": *valotehon* (energia lokeroissa) lisäksi "*valkoisuus*" (energian tasainen jakautuminen taajuuskaistoille)
- Näkymän laajeneminen yhä suuremmaksi takaisinkytkentäsykliksi – uusi taajuuslohko, uusi systeemin taso, *uusi todellisuusovalus ...*
- 1700-luvulla "ikuinen normaali" val(a)istuksen ja uskonnon välillä, kivettymänä KD, ja valtionkirkko ... yllättäen pysähdys: *syvin viisaus*
- Ulkoisen normimoraalin sijaan sisäinen omantunnonetiikka – uusi elämys: "*kaikki ovat syntisiä*", *ajava voima ja suunta löytyy itsestä*
- Demokratian vahvuus *uusiutuminen yksilöiden kautta*: korruptio ei yllä kaikkiin, vallan kierto takaisin alas ... avain *hiljaisuuden äänet*

Subjektiiivisen ymmärryksen pölähtelyn analogia: *Puheen Pyörteet ... Tarina*

1. Vitaalitieteen avainhaaste on *laadullinen* kehittyminen: miten mallittaa subjektiivinen ennennäkemätön oivalus *tässä, nyt* ... aina laajin kehys avautuu ajan kertyessä, datan integroituuessa ylätasolla: tällä voidaan lisätä painetta syvällä, takaisinkytkettyen yhä syvemmälle syntyihin ... *omakohtaisen elämykseni koin äskettäin: kuinka yhteiskunnassa korkein oikeus voi olla suurin vääryys ...*

2. Kreikkalaisen alun lisäksi yhteiskunnalla on ollut nimittäin toinenkin laadullisen kasvun vaihe: voltairelainen valistuksen ehdoton sananvapaus iski kipinää uskonnon ehdotonta arvomaailmaa vastaan ... tänäänkin ehkä *tilkepuolueet*, "räsäsläiset roskameemit", osoittautuvat tarpeellisiksi herättämässä ... kyseessä *uusiutuva uskonpuhdistus*: "kukaan ei ole syyllinen mutta kaikkien pitää pyrkiä parempaan" ... ja perusymmärrys *raha on paha* ... ehkä vielä joskus *toivon veto*, "valo", ei niinkään synnin puristus? ... koordinoitunut omatunto, uuden synty ... mitä vakaampi massa sitä tukevampi pohja luovuudelle ... kuin päiväkodin lapsilla *siivet ja juuret*

Spengler puhuu kulttuurin "alkusymboleista" ... nyt ennemminkin *alkusynnyt*, missä dynamiikan suunta on paljaimmillaan ... amerikkalaistyyllisen rahamarinoituneen sähläyksen pelastaa "ensimmäinen lisäys", ehdoton (sanan)vapaus ... Venäjällä on tolstoilainen "valehtelemisen ja varastamisen" perinne ... ja "monikulttuuri" on "systeemimyrkkyä", koska tällöin "suomalainen sinisilmäisyys on tyhmyyttä"

3. Pinta ja syvyys kytketään yhteen: fraktaalaisia taajuuksia kuvaa *puheääni*, ja yksittäisten pukahdusten yhteenliittämistä ajallinen *tarina* ... ja hararinen tarinahan on ihmisen ylivertaisuuden selitys, kantaen ihmisyyden mahdollisuuden kirjattavissa olevassa muodossa ... toiminnalliseksi se laskostuu jokaisessa mielessä erikseen

Silleenjättämisen vastustamaton kutkus kauneus

Kulttuurisen keittokattilan analogia: Sampo Kirjokansi

Kysymys pohdittavaksi: onko ihminen ainutlaatuinen ... ei pelkkä energian optimoija, vaan kaipaa myös valoa?

... valon kirkkauteen, sateenkaaren väreihin, pyörteiden monimuotoisuuteen

1. Ehkä maailmaan ei voi paljon vaikuttaa, se on liian suuri systeemi ... mutta kytkeytymisen yrittäminen kannattaa silti, omaa mielenmaisemaansa voi muuttaa ... tavoitteeksi *ymmärtäminen*, ei objektiivinen hallinta vaan *subjektiivinen malli*, näkymä kaaoksen läpi ... mielensisältöjen järjestys, jonkinlainen aika-akseli, *tarina* ... kokonaisvaltainen kevyt ote: *kaikki niin turhaa ja niin välttämätöntä* ... toiveena: *yksi konstrukttiivinen mieli voi olla kollektiivisen todellisuuden synty*

Tavoitteena on "käänteiskopernikaaninen kumous": mielensisäinen maailma on uusi ääretön valloitettava, joka mielessä aina uudestaan ... mahdollista tuoreessa mielessä on *alttius herkkyydelle, kauneudelle*, määrittymätön "elämän laatu" maksimoitavan totalisoituvan "elämän määrän" sijaan ... esimerkiksi *tarinoiden monimuotoisuus*, optimoitavana elämän sovittuminen rajoitteisiin ... tarinasäie kerrallaan, lopputuloksena kudos, kaikkien säikeiden sovittuminen yhteen ... hykerryttävintä on katsella systeemin seuraavan omaa dynamiikkaansa, aina arvaamattomaan suuntaan ... ohjaamattomana, mutta ehkä kuitenkin joka toimijalla *valon suuntaan* ... parasta on laadullinen ihme, tasapainopyrkimys joka tasolla: *"epätodennäköisyyden vuori"* voidaan valloittaa askel kerrallaan

2. Aikatason kovarianssirakenteen pääkomponenttien määräämät lokerot pintasuunnassa, ja taajuustason "valkoisuusjaotellut" kaistat syvyysuunnassa, ovat "fraktaaliatraktoreita", eko-osasysteemeitä, omine "paineen" ja "lämpötilan" kombinaatioineen ... energian laadullisia "sfäärinmuuntimia", arvaamattoman lisärvon tuottajia ... kuin monimuotoisuuden painekeitin, jossa kiehumisen ja tiivistymisen tasapainorajalla jotakin laadullisesti uutta ehkä kypsyy ... pyörteet

sakeampia kuin sumussa, hajautettuja säätösilmukoita ilman ohjausta ... ”universaalin älyn” dynamiikkaytimiä ... ylimääräiset kuplat poksahtavat mahdottomuuttaan ... riittävä vihapuhe ja hahapuhe kykenee ehkä rikkomaan jumittuvat rakenteet ... assosiaatioverkon tiivistyessä alkaa erottua ”sattumia”, selvärajaisia käsitteitä alkaa emergoitua ... kuin mausteeksi näille voi keksiä houkuttavia nimiä, esimerkiksi se ”aika” ... kypsyminen, assosiaatorakenteiden kytkeytyminen ja ”reunojen” selkiytyminen, kestää aikansa ... *tuskin maltan odottaa huimia makuelämyksiä!* ... ikävä kyllä liika keittäminen polttaa pohjaan, tai kiehuttaa kaiken veden Eniten innostavat tämän keitoksen huumaavat yllättävät aromit: ”synteettissysteemisen luonnontieteen” havainnot antavat uutta sulateltavaa ... esimerkiksi kuinka kaikki näyttää *annihiloituvan* ... pyörteistäkin jää jäljelle vain *viive* ... paradoksaalisesti *vain muutos pysyy* ... todellisuus paljastuu muutoksessa, ajan myötä koko maailma integroituu ... *synty* on todellisin oleva, Wittgensteinia uhmaten ... ”kvanttifluktuaatiot” luovat koko mentaaliuniversumin ... pukahdukset ja naurahdukset ... ja nyt tämä uusi havaintokin: taajuus (”käänteisaika”) nousee yhtä tärkeäksi kuin aika, toistensa käänteisparit ... ja *jälkien peittely*: tuo ”valkaiseminen” vielä aktiivisesti nopeuttaa vapaan energian ”lämpökuolemaa”?

3. Tieteenfilosofiakin on osa ”ihmisyden” kokonaisuutta, ylin malli ”tietämisen” hierarkiassa ... Kuhnin teoria laajenee *jatkuva*ksi, voiman ja vastavoiman, teesin ja antiteesin, vuoropuheluksi ... merkitysmassan inertiaalla jatkuvasti sykkiväksi, eteneväksi ... voidakseen tulla nimitetyksi *eläväksi vitalitieteeksi* ... nyt, tässä, perinteisen tieteen ”ajaton” näkymä

Visiointia: ylipäänsä ”analogisaatio”, jonkinlainen *jatkuvuusajattelu* nykyisen yksioikoisen digitalisaation sijaan, kulkee vastaan valtavirtaa ... monimutkaisessa maailmassa faktat ovat ristiriitaisia, jolloin holistinen ”relevanssilogiikka” toimii ehkä paremmin ... induktion ja deduktion, atomisoituneen järjen päättelytekniikoiden, sijaan avainkäsitteitä siinä ovat ”akveduktio ja abduktio”, mielen virtauksen mukaansatempaava konformismi, ja toisaalta rohkeus laadullisiin irtiottoihin, ”oivallusperustaisuus” ... dualismistakin tulee jatkuva: esimerkiksi ”informaation” kaksitulkintaisuus, joko kohinan riippumattomuutena tai rakenteen riippuvuuksina, saanee ”enformaatioissa” ne paineen ja lämpötilan jatkuvat koordinaatit ... jolloin vääjäämättömän evoluution sijaan voidaan kuvitella vaihtoehtojen avaruus ... schopenhauerilainen ”tuska” ja sinnittely ei olekaan välttämätöntä ... ja ”merkitysvoimilla” on suunta, jolloin sartrilainen angstikaan ei ole tarpeen ... enformaatioyhteiskunnassa voidaan saavuttaa ”syvähenkinen korkeaymmärrys”, yhä ulomman silmukan takaisinkytkentä ... jopa descartesilaisen hengen ja aineen dualismin yhteenmeno, virtauksen ohjautuminen rajoitteiden sijaan voimilla ... ja yleisemmin vielä ”intuitiivinen inverssi” ajattelussa: tavoitteena ”luonnon ennallistaminen”, ihmisen siirtäminen lopulta pelkäksi henkistyneeksi, ympäristöään häiritsemättömäksi tarkkailijaksi

4. Kulttuurin ja organisoituneen yhteiskunnan synty on tapahtunut aikoinaan iltanuotilla: siellä on harjoitettu kieroilua, suostuttelua, *huumoria* – ”politikointia” alkeismuodossaan ... pimeässä, äänen maailmassa, mielen todellisuudessa on pelattu erilaisin säännöin kuin valoisassa, järjen ja voiman maailmassa ... mieli on kääntynyt yksilöllisestä pelon paosta eteenpäin, yhteisiin suunnitelmiin ... hypnoottinen kyseenalaistamaton yhteistahto ollut menestymisen elinehto ... myyttiseen kansanrunouteen on kirjautunut sankaritarinat kilpalaulantoihin ... tämä on koodautunut näkymä koko fraktaalitodellisuuden läpi ... *ja mammuttisopan valmistumista odotellessa Ilmarinen yhä kilkuttelee taivaankanttaan*